L. Daae.

Hvem er Forfatter til Digtet Querelae Suedicae?

HVEM ER FORFATTER

TIL

DIGTET QUERELAE SUEDICAE

AF

L. DAAE

KRISTIANIA

P. T. MALLINGS BOGTRYKKERI

1875

Særskilt Aftryk af Historisk Tidsskrift III. B.

I.

Naar vi med Erkjendtlighed og Beundring tænke tilbage paa Jacob Langebeks fortjenstlige Virksomhed, ville vi heller ikke glemme det smukke Træk hos denne lærde Forsker, at han var hævet over de nationale Fordomme, som endnu i hans Tid saa ofte fjernede Danske og Svenske fra hinanden, selv der, hvor det alene gjaldt videnskabelig og literær Berøring. Han var en af de faa Danske i hine Dage, som reiste i Sverige og havde Venner der, iblandt hvilke navnlig den lærde Brocmann stod ham meget nær. Idet Langebek rundt om i Broderriget eftersporede historiske Monumenter af enhver Art, saavel antiqvariske som literære, kom han ogsaa til Finland og stødte her hos en theologisk Professor, Dr. Mennander i Aabo, paa et længere anonymt, i elegante latinske Disticha affattet Poem, der havde Titelen *Querelae Suedicae.* Det var inddelt i tre Bøger, men defect, idet saavel Begyndelsen som Enden fattedes. Imidlertid vakte Poemet, hvis Affattelsestid Langebek troede at kunne sætte til Slutningen af Gustav Vasas Regjering, hans Interesse, og han afskrev det — idetmindste for en Del. Som bekjendt udkom i 1794 ved R. Nyerups Omsorg under Titelen Langebekiana et Udvalg af Langebeks Papirer, forsaavidt han

havde Adgang til dem[1]). Her vil man (p. 271—280) ogsaa finde et Stykke af *Querel. Sued.* lib. II. meddelt, idet enten Langebek ikke har afskrevet det hele af ham forefundne Brudstykke eller Nyerup har nøiet sig med at aftrykke kun en Del af Langebeks Afskrift. At Dr. Mennanders Haandskrift har omfattet mere, end hvad vi besidde i Langebekiana, fremgaar af en Indledningsbemærkning (uvist om af Langebek selv eller af Nyerup), hvori omtales, at Digtets Forfatter „skarpt gjennemhegler, at Kongen af Danmark havde igjen optaget de tre Kroner i Vaabenet", noget, hvorom der ikke med et Ord tales i det trykte Fragment. Da dettes Indhold fornemmelig angaar den danske Regjerings paastaaede Synder mod Norge i den kalmarske Unions Tid, har Digtet siden Trykningen fornemmelig tildraget sig norske Historikeres Opmærksomhed. J. Chr. Berg har saaledes citeret det, ligesaa J. E. Sars (Nord. Univ. Tidsskr. IV. 3. S. 1 og 13), hvorimod Allen og Lange (der i sin Afhandling om Eierne af Giske Gaard nok kunde havt nogen Brug derfor) have forbigaaet det i Taushed, enten fordi de ligefrem ikke have været opmærksomme derpaa, eller fordi de ikke have anseet det Opmærksomhed og Omtale værd. Jeg vil heller ikke negte, at jeg selv oprindelig følte Interesse af dette Poem, mere fordi dets Forfatter viste sig som en med den latinske Verskunst fortrolig Humanist, end paa Grund af den historiske Belærelse, jeg kunde finde deri.

---

[1]) Ikke ganske Lidet af Langebeks haandskrevne Efterladenskab kom nemlig — uvist paa hvilken Maade — i Kancellirevisor Halvor Andersens Besiddelse og tilfaldt senere tilligemed hans store Bogsamling det norske Universitetsbibliothek. I andet Bind af Norsk Hist. Tidsskrift har jeg meddelt eller benyttet forskjellige af disse indtil da upaaagtede Langebekske Papirer.

II.

Det i Langebekiana aftrykte Brudstykke, der udgjør 114 Disticha eller 228 Verslinier, begynder med en Erklæring om, at det er en bekjendt Sag, hvorledes Danmark ved allehaande svigefulde Kunstgreb har stræbt at ødelægge Sverige. (v. 1—14). Derefter (v. 15—36) tiltaler Forf. sit Fædrelands ulykkelige Søster Norge, af hvis ældre, blomstrende Forfatning han giver en veltalende Skildring: Landet var selvstændigt, rigt og mægtigt, kunde maale sig med mange andre Stater og stod ei tilbage for Danmark og Sverige, havde en indfødt Adel, eget Rigsraad og egne Konger, og den norske Løve var ikke Gjenstand for Foragt:

Olim dives eras, fortunis, robore, sceptro,
    Viribus, imperio divitiisque potens,
Par multis non inferior Danis Gothisque,
    Ducebas laetos absque moerore dies.
Florebas, ut odoriferi rosa tempore veris,
    Turbabatque lares nulla querela tuos.
Tunc tibi libertas, innati pompa senatus,
    Tunc tibi grex propriae nobilitatis erat,
Tunc ex nati Reges sua sceptra gerebant,
    Norvegicusque tuas sanguis habebat opes.
Tunc sibi plenus erat, quem regni postulat ordo
    Tunc non spreta tui forma Leonis erat.

Digteren fortsætter med en Udvikling af Norges senere Fornedrelse („*quantum mutatus ab illo!*") ved danske Rænker og dansk Ondskab: „Danmark kunde ikke taale Synet af sit blomstrende Naboland og dets Rigdomme og anstrengte alle sine Kræfter for at undertvinge og ødelægge det" (v. 27—60). De Danske sendte Blodsugere til Norge. En vis Bilde (Hr. Claus) fik Befalingen over Rigets vigtigste Fæstning Baahus og plagede Landet paa alle Maader (*Lupus veluti trepido*

praefectus ovili); ved Siden af ham nævnes Christiern Munk (*Christernus, Monachi cui futile nomen*) og en „*Tildersonius, quidque rapax*“, [1]) som Plageaander for Nordmændene. De øvrige danske Befalingsmænd finder Forf. det overflødigt at nævne, men samtlige ere de røverske og egennyttige (v. 60—76). Norge forarmes altsaa og taber sine Skatlande; Danmark er dristigt nok til at skille Orknøerne fra Norges Rige for at overgive dem til en skotsk Svigersøn (v. 77—90). Indfødte Nordmænd tilsidesættes, agtes uværdige til Embeder og nedstødes til et Intet, ja den danske Adel gjør norske Adelsfruer og Jomfruer til sine Friller [2]). De Danske tørste endelig ogsaa efter norske Adelsmænds Blod, saaledes har Knut Knutssøn (Baat) maattet bøde med Livet, „thi han maatte forekomme altfor mægtig formedelst sine Rigdomme, sin Popularitet og den Anseelse, hvortil hans Tapperhed havde hævet ham“. Karl Knutssøn (Tre Roser) og hans Broder (Erik) havde Kong Christiern (den Anden) lokket til sig ved glimrende Løfter, men dog voldet dem begge Døden. „De vare de sidste Levninger af en gammel Slægt og Arvinger til omtrent Tredieparten af Norges Jordegods, hvilket nu kom i dansk Vold“ [3]). Nu er der kun

---

[1]) „Tildersonius“ har af J. C. Berg og efter ham ogsaa af mig været forstaaet om Jens Tillufsøn Bjelke, der ægtede Lucia Nilsdatter (Gyldenløve). Dette er dog neppe rigtigt, se Handl. rör. Skandinaviens Historia, XIV. (Stockholm 1828), S. 124—125.

[2]) Ipsorum toris simul et natabus abusa est
Turpiter ad sordes, Cypria foeda, tuas.

Det er overflødigt at bemærke, at denne paafaldende Beskyldning er greben af Luften.

[3]) Her ere flere Brud paa Sandheden. Erik Knutssøn blev henrettet i det Stockholmske Blodbad efter at have kjæmpet mod Christiern; Broderen Karl stod i høieste Anseelse hos den danske Konge, var en af Hovedanførerne mod Sverige og faldt under Stockholms Beleiring efter forinden at have bidraget betydeligt til den ovennævnte Hr. Knut Knutssøn Baats Henrettelse.

yderst faa (vix unus et alter) igjen af den norske Adel (v. 91—136). Forf. vender sig dernæst til den svenske Borger- og Bondestand, som skulde være bleven haardt medtagen under det danske Regimente. Hvis ikke Sverige havde revet sig ud af Danmarks grusomme Gab, vilde det have fristet Norges Vilkaar; derfor maa Sveriges Adel fremdeles være paa sin Post, „for at ikke Statens af saa mange Storme rystede Skib skal komme tilbage til det samme usalige Sted“ (v. 137—159). Nu kommer et Angreb paa Kong Hans, der ved alle Midler har staaet efter Sveriges Værste. Dog Øinene aabnedes paa endel svenske Mænd af den høieste Adel. De reiste sig og afrystede Aaget. Formanden herfor var Hr. Sten Sture, „Fædrelandets Haab, Beskyttelse, Prydelse og trofaste Vogter“, fra hvem (ɔ: fra hvis Slægt) Kong Gustav, Fædrelandets Fader, stammer [1]). Hr. Sten kjæmpede for Sverige, „*Priamides veluti patriis pro moenibus Hector*“, og hans Fortjenester skildres udførlig (v. 160—202). Hr. Sten havde Grund til at være forsigtig, thi han havde forlængst (*pridem*) [2]) erfaret, hvorledes det gik Knut Alfssøn i Norge. Denne var en Mand af ypperlig Herkomst, en herlig og modig Kriger, en kjæk Ridder af norsk Blod. Med ham stod og faldt hans Fædrelands Frihed, han beskyttede Norge ved sin Kløgt og sit Sværd mod Danmarks Angreb, men han blev fældet ved List. (Henrik) Krummedike anfalder ham og dræber ham. Sten Sture sørgede altsaa bedre for Sverige, end Nordmændene for Norge. Forf. tillægger, at ogsaa den danske Krønike [3]) (Codex Danus) melder om Knut Alfssøns Fald (v. 203—228).

---

[1]) Johan Vasa, Kongens Bedstefader, var gift med Brita Sture, gamle Hr. Stens Søster.

[2]) Pridem! Hr. Knut Alfssøn myrdedes 1502, Hr. Sten døde 1503!

[3]) Herved maa, da Digtet aabenbart er forfattet før, end endnu Huitfeldts Krønike var udkommen, endsige Chron. Skibyense var be-

Vi have nu udførlig gjennemgaaet Digtets Indhold. Det er vistnok saa, at ingen fordomsfri Mand vil kunne skjænke dets Udtalelser nogen Tiltro eller i nogen Maade indrømme disse nogen Indflydelse paa sin historiske Opfatning. Og dog have de varme Udbrud om det gamle Norges Glands og Herlighed en vis Interesse. Thi de vise os, at de uklare Forestillinger om Norges fordums Velmagt, som netop noget efter Reformationstiden begyndte at danne sig i Landet selv, og som snart fandt et Udtryk gjennem Absalon Pederssøns Norges Beskrivelse, senere gjennem Mythen om Hamars Rigdom og Storhed og tildels ogsaa gjennem Peder Claussøn, have rørt sig endog i Sverige.

III.

Querelae Suedicae kan ikke være ældre end Syvaarskrigen, da Christiern Munk, Befalingsmand paa Akershus i denne Feide, omtales deri; hermed bortfalder den i Langebekiana (S. 271) fremsatte Formodning om, at Digtet skulde hidrøre allerede fra Kong Gustavs Tid, thi Christiern Munk havde før Krigens Udbrud endnu ingen Anledning havt til at gjøre sig forhadt i Sverige. Meget senere end den nævnte Krig kan Stykket efter alle indre Mærker dog heller ikke vel sættes. Hvad Forfatteren angaar, da røber han, som Læseren vil have seet, megen Styrke i det latinske Sprog, men tillige, at hans Kundskab om Begivenhederne flyder af urene Kilder og mere er øst af usikre Traditioner, end af paalidelige Vidnesbyrd. Næsten hver Linie bærer Spor af, at hans historiske Blik er i høieste Grad omtaaget, og det Hele aan-

---

kjendt i Sverige, sigtes til Svanings *Chronicon Joannis Regis*, der ledsager denne Forfatters i 1560 under Petri Parvi Navn udgivne *Refutatio Calumniarum* &c. Det os vedkommende Sted findes i hint Skrift B. b. 2.

der kraftpatriotisk Fanatisme og et endog for Syvaarskrigens Tid saare vidtdrevet Nationalhad mod Danmark. Forøvrigt er der i Digtet selv Intet, som kan give noget bestemt Vink til at udfinde Forfatterens Navn.

Men der existerer en anden, ligeledes paa Latin, dog i Prosa, affattet historisk-politisk Opsats fra samme Tid, der, naar den jevnføres med *Querelae Suedicae*, frembyder saa megen indre Lighed dermed, at det maa forekomme høist sandsynligt, at de to Stykker skrive sig fra den samme Haand. Er denne min Antagelse rigtig, da er Forfatteren af vort Poem ingen ringere Mand end den ulykkelige Kong Erik den Fjortende[1]).

Som bekjendt havde denne Konge, som overhovedet flere af Kong Gustavs Børn, faaet en lærd Opdragelse, paa hvilken han selv satte høi Pris. Han førte sin Dagbog paa Latin, talte dette Sprog med stor Færdighed og yndede at omgaaes Lærde. Han blev, som man ved, afsat 1568 og førte derefter et ulykkeligt Liv som Fange paa ikke mindre end sex forskjellige Steder: i Stockholm, i Aabo, paa Kastelholms Slot paa Aaland, paa Gripsholm, Vesteraas Slot og Ørbyhus, indtil Døden endelig (fremkaldt, som den nyeste Forsker af hans Fængselslivs Hændelser har ment, ved Gift[2]) endte hans Lidelser den 26 Februar 1577.

At han i sit Fængsel, forsaavidtsom Brugen af Skrivematerialier var ham tilstedet, sysselsatte sig med en Art Forfatterskab, har længe været bekjendt, dog mener den nys

---

[1]) Allerede 1873 har jeg fremsat denne min Antagelse i et Foredrag i Christiania Videnskabsselskab (se Selskabets Forhandlinger for 1873, S. 494).

[2]) *Nya bidrag till svar på frågan: „Har Konung Erik XIV dött af förgift?“ Af A. G. Ahlqvist. (Aftryck ur rektorsprogram vid Vexjö h. Elementarläroverk, V. T. 1873).*

paaberaabte Forfatter, at det egentlig først var paa Ørbyhus, hvorhen han sandsynligvis blev flyttet i November 1574, at denne Beskjæftigelse tog sin Begyndelse [1]). Man har længe antaget Erik som Forfatter af forskjellige Poesier i det svenske Sprog, nemlig af to endnu brugelige Psalmer og af en Kjærlighedsvise: „*Väl är den som från höga klippor Kan vandra på en nedrig ban*“ o. s. v., men det er godtgjort, at alle disse Vers hidrøre fra andre Forfattere; den ene af Psalmerne var saaledes allerede trykt i en dansk Samling længe før den Tid, og Kjærlighedsvisen er af Martin Opitz. Hvad han derimod bevislig har skrevet, stemmer i mærkelig Grad just med den Aand og Tænkemaade, der træder os imøde i *Querelae Suedicae*. Først møde vi en Oversættelse af den Forfatter, som er al den antiskandinaviske Historieforvanskings og alle antiskandinaviske Pamphleters egentlige Stamfader, Johannes Magnus, hvis navnkundige *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus* han ikke alene oversatte paa Svensk, men ogsaa forsynede med latinske Vers om Kongerne [2]). Dernæst har han, aabenbart stedt i Forlegenhed for Papir, benyttet Marginen og en Del rene Blade af et Exemplar af M. Ant. Sabellici Opera (ed. Basileae 1538, Fol.) til at nedskrive, tildels, som det synes, med en tilspidset Træpinde som Pen og med Sodvand som Blæk, en vidtløftig historisk-politisk Opsats paa Latin: „*Argumentationes pro jure haereditario R. Erici XIV* etc.“ Disse sidste Antegnelser, der af indre Kjendemærker kunne henføres til Aaret 1575 og findes paa det Kongelige Bibliothek i Stockholm, ere (dog kun for en Del) trykte i *Handlingar rör. Skandinaviens Historia*

---

[1]) *A. G. Ahlqvist, K. Erik XIV.s fängelse och död. Sthlm. 1868, p. 63.*

[2]) Eriks Oversættelse findes paa det Kgl. Bibl. i Stockholm. Se om dens Skjebne *Vitterhets Akad. Handlingar. IX, S. 59.*

(XIII, 135—256, og XIV, 98—206), hvor en svensk Oversættelse af de meddelte Afsnit er tilføiet.

Her nærmere at gjennemgaa disse Eriks Antegnelser vilde føre os for vidt. Han lægger for Dagen, at hans Hukommelse selv i disse ulykkelige Aar har været meget stærk med Hensyn til Enkeltheder, og hans Sprog er flydende, men ved Siden heraf møde vi overalt saa mange vilde Indbildninger og imbecile Ytringer, at man uvilkaarlig maa tænke paa Svetons bekjendte Dom om Keiser Claudius's tabte Skrifter: *magis inepte qvam ineleganter.* Han drømmer sig at være ikke Broderen Kong Johans, men Danskernes Fange, Kongen af Danmark staar ham efter Livet, og denne har ogsaa fjernet Karin Månsdotter fra ham o. s. v. Dog er Danskehadet her kun forsaavidt heftigere end i *Querelae Suedicae*, som den prosaiske Opsats's Artikel kommer ind paa Fornærmelser og formentlige Mishandlinger af de Danske, øvede mod Forfatterens egen Person.

Det er nu min Mening, at den, der vil gjennemlæse *Querelae Suedicae* ved Siden af *Argumentationes*, vil med mig finde det høist rimeligt, at begge Opsatser hidrøre fra samme Forfatter, og at altsaa det omtalte Poem er Erik den Fjortendes Værk. Begges Affattelsestid maa, som paavist, omtrent falde sammen. Aanden i begge er den samme, Sproget overensstemmende, og, som nys nævnt, har Erik bevislig skrevet latinske Vers om historiske Emner. At *Qv. Sv.* af Langebek blev forefundet i Finland, taler heller ikke imod Antagelsen, thi som bekjendt blev dette Landskab hans Enke Karins senere Opholdssted, og det vides om hende, at idetmindste en Del af Mandens skriftlige Optegnelser kom i hendes Besiddelse. Endelig vil man i *Argumentationes* finde Striden om Danmarks Ret til at føre de tre Kroner i Vaabenet udførlig bestreden; den selvsamme Sag har ogsaa været

Gjenstand for poetisk Behandling i *Querelae Sv.* (se Langebekiana p. 271). Ja, en saagodtsom verbal Overensstemmelse mellem begge Stykker lader sig ogsaa paavise, nemlig:

Qv. Sued.: (vv. 63 sqq.)	Argumentationes (Handl. XIV, 124—125).
Billenio, cuidam commissa Bahusia — — — Quid de Christerno, Monachi cui futile nomen, De Tildersonio quidque rapace loquar?	— — quid ultra Christiernus Monachus Norwegianus, . . (Lacuna) Cave, ne dixeris Dominus Claudius Bilde, malevolus procul dubio Jöns Stillerson.

Man vil her finde de selvsamme Personer omtalte omtrent i samme Rækkefølge og, om man undersøger Contexten, lige uvenligen.

Jeg er ikke saa heldig at have Adgang til de Haandskrifter, som ved denne Undersøgelse vilde være af Vigtighed: den utrykte Del af *Argumentationes*, de latinske Vers, som medfølge Oversættelsen af Johannes Magnus, samt den utrykte Del af *Querelae.* Det skulde, hvis disse havde staaet til min Raadighed, rimeligvis have lykkedes at paapege flere Overensstemmelser ogsaa i Enkeltheder mellem *Querelae* og Eriks Skrifter, men hvad jeg har anført tør være nok til at vise Sandsynligheden af min Formodning om, at hine Disticha hidrøre fra den ulykkelige Konges Pen.

